

Формування, вивчення та збереження фонду періодичних та продовжуваних видань (крім газет) (на базі Держархіву друку Книжкової палати України)

Олена Орлик,
старший науковий співробітник
Державного архіву друку
Книжкової палати України

За весь час свого розвитку Держархів друку зібрав у своїх фондах велику кількість створеної в Україні інтелектуальної спадщини. Архів друку є частиною комплексної установи, що забезпечує інформацією науку, освіту, культуру, сприяє духовному піднесенню народу. Постійне накопичення фонду як ресурсу інформації, його опрацювання, введення до наукового та культурного обігу, дослідження, організація знання та збереження — такі основні завдання Архіву.

Кожен архів, кожен інформаційний центр, кожна бібліотека — це, передусім, багатство фонду. Чим він більший, різноманітніший, тим й архів багатший у функціональному й змістовному аспектах. Визначити шляхи оптимізації формування фонду, використання та розкриття його різноманітного складу допоможе комплексне наукове дослідження, об'єктом якого стали періодичні та продовжувані видання (крім газет), що надійшли за останні три роки та зберігаються в Держархіві друку (зокрема загальна кількість журнальних примірників станом на 1.01.2006 року становила 247 034 одиниці).

Основними джерелами поповнення фонду Архіву залишається надходження обов'язкового примірника, подарунки та обмін. Закон про обов'язковий примірник [1] є реальною базою функціонування системи національної бібліографії. Зважаючи на роль обов'язкового примірника у бібліотечно-бібліографічній діяльності, розвитку культури й збереженні національної спадщини, доцільно було б підвищити відповідальність за виконання закону всіх, хто причетний до функціонування системи обов'язкових примірників (авторів, видавців, поліграфістів, бібліографів).

Проаналізувавши надходження українських видань, зокрема журналів за 2004 рік, який з останніх трьох років найповніше укомплектований в архіві, наші співробітники встановили, що Державний архів друку Книжкової палати України отримав 2385 назв, це 11530 примірників. Відзначаємо також прогалини обов'язкових примірників, які становлять 1907 примірників, — це журнали, які не надійшли до Архіву. Так, проаналізувавши каталог "Періодичні видання НАН України" і звіривши з каталогом Архіву, дійшли висновку, що деякі журнали ("Фізика напівпровідників, квантова та оптоелектроніка", "Гидромеханіка", "Культура слова") Книжкова палата України взагалі не отримала або одержала частково, тобто не весь комплект. Частина журналів надходить із запізненням (трапляється, й на два роки), за цей час інформація опублікована в них вже застаріла. Водночас майже 9% редакцій журналів вже або змінили адресу або припинили випуск своїх видань. Тому актуальною роботою є заповнення прогалин періодичних видань, бо архіви цінні саме тим, що зберігають у своїх фондах якнайбіль-

ше повних комплектів фундаментальних наукових, науково-практичних, літературно-художніх видань із різних галузей знань.

Важливою умовою вирішення питань стану та розвитку фонду періодичних та продовжуваних видань (крім газет) є визначення його кількісного та якісного складу. Аналіз діяльності Архіву з комплектування фонду українських періодичних та продовжуваних видань (крім газет) за останні роки на підставі кількісних показників показує тенденції до їхнього зростання:

Роки	2003	2004	2005
Періодичні та продовжувані видання	11517 одиниць	11530 одиниць	12026 одиниць

Періодичні та продовжувані видання — один із засобів впливу на формування громадської думки, її відображення, висвітлення життя суспільства у найрізноманітніших його проявах.

Процес вивчення жанрово-типового складу фонду періодичних та продовжуваних видань (крім газет) передбачає характеристику видань з урахуванням їхніх зовнішніх та внутрішніх структурних властивостей: цільове призначення (наукові, виробничо-практичні, науково-популярні, літературно-художні, інформаційні, довідкові), змістове спрямування вміщеної інформації (універсальні, тематичні, спеціальні), територія видання (міжнародні, міждержавні, державні, провінційні, регіональні), мова видання (одномовні — укр., рос., англ., двомовні — укр., румун., рос., англ.), видавничі організації (офіційно-урядові, відомчі, приватні, видання громадських, громадсько-політичних організацій та установ) [2].

Визначення видань за тематичним спрямуванням проводиться за прийнятою схемою класифікації (УДК), що ґрунтується на принципах класифікації знань. Новим напрямом у роботі з періодичними та продовжуваними виданнями (крім газет) є створення картотеки, де журнали будуть розміщуватися у систематичному порядку, що дасть змогу зібрати видання з тієї чи іншої галузі знань в одному місці. За цією ознакою журнали поділяються на громадські ("Політика і час", "Доба", "Право і суспільство"), соціально-економічні ("Людина і політика", "Економіка України", "Економіка та держава"), технічні ("Конструктор", "Електроніка и связь", "Машинознавство", "Захист інформації"), природознавчі ("Екологічний вісник", "Геофізический журнал", "Агрохімія і ґрунтознавство"), сільськогосподарські ("Тваринництво України", "Агроном", "Пасіка", "Дім, сад, город"), медичні ("Медицина світу", "Будьмо здорові", "Астма та алергія", "Здоров'я—Україна"), культурно-освітні ("Культура України", "Мистецтво і освіта", "Дошкільне виховання"), філологічні ("Мова і культура", "Мовознавство", "Гуманітарні науки"), мистецтвознавчі (Музика", "Образотворче мистецтво", "Культура і мистецтво у сучасному світі"), військові ("Воєнна історія", "Артиллерийское и стрелковое вооружение"), спортивні ("Атака", "Мой спорт", "Команда+", "Лижний спорт"), торгові ("Дніпровий кур'єр", "Діловий вісник", "Потребитель Украины").

За своїм складом, структурою та оформленням виділяються збірники, які розрізняють на періодичні і неперіодичні (ДСТУ 3017—95. Видання. Основні види. Терміни та визначення). У цій статті ми аналізуватимемо періодичні збірники. Залежно від функціонального призначення збірники ділять фахівців (науково-теоретичні, науково-практичні, науково-методичні, виробничо-практичні, інформаційні) містять статті, доповіді, повідомлення, інші матеріали за результатами теоретичних та прикладних досліджень, публікації з організації, технології, техніки виробництва, практичної сфери діяльності, методичні розроблення. Серед цього типу видань для фахівців переважають збірники наукових праць ("Праці", "Вчені записки", "Вісник", "До-

повіді"), що містять матеріали наукових закладів, вищих навчальних закладів, товариств. Збірники для широкого кола читачів (науково-популярні, літературно-художні) друкують науково-популярні статті, художні твори ("Березіль", "Вітчизна", "Наука і суспільство", "Бористен", "Вежа").

Вирізняються з-поміж інших періодичних і продовжуваних видань і бюлетені, які містять матеріали організації, яка його видає ("Бюлетень Нікітського ботанічного саду", "Бюлетень Вищої атестаційної комісії України"). Діляться на нормативні, довідкові, рекламні та статистичні.

При аналізі тематичної структури періодичних та продовжуваних видань (крім газет) можна констатувати, що переважають журнали економічного профілю — 38,7%, які висвітлюють економічні, фінансові, бізнесові проблеми ("Фінанси України", "Вісник Національного банку України", "Бухгалтерський облік і аудит" та інші), а також журнали юридичного та соціально-політичного спрямування, які розкривають питання законодавства та нормативну базу ("Відомості Верховної Ради України", "Зібрання постанов уряду України", "Адвокат", "Розбудова держави", "Політична думка") [3].

Українські періодичні та продовжувані видання здатні задовольнити інформаційні, наукові, загальноосвітні та інші читачькі потреби. Йдеться не просто про зібрання їхнього фонду, а про структурування знань, їхню організацію, що зафіксовано на сучасних електронних носіях. Архів, і в цьому суть його як осередку інформації, одна з основних ланок інформатизації. Майбутнє — за автоматизованими масивами інформації. Головне завдання в роботі з періодичними і продовжуваними виданнями — створення електронного каталогу періодичних та продовжуваних видань (крім газет). Необхідно розвивати формування фонду так, щоб в Архіві накопичувалися всі види інформації, освоювалися та вводилися до наукового обігу.

Серед головних проблем діяльності Архіву — створення нормативних умов дотримання режиму фізичного збереження, організації реставрації та консервації архівних фондів. Зберігати для майбутніх поколінь найповніші зібрання

видань сьогодні — найскладніше завдання. Значною перешкодою у створенні оптимальних умов зберігання фонду Держархіву друку є непристосованість деяких сучасних видань для довготермінового зберігання, відсутність систем вентиляції та кондиціювання повітря, порушення температурно-вологісного режиму приміщень.

Важливим завданням для архіву при впровадженні в практику правил збереження фондів є прогнозування довговічності матеріальної основи видань на базі знань про процеси природного старіння [4]. Насамперед треба розробити мікробіологічні та реставраційні методи масового збереження фонду, обмежити використання кислого паперу, здійснити мікрофільмування всіх видань фонду, які знаходяться під загрозою, і, врешті, придбати обладнання для масової нейтралізації паперових видань та їхнього зміцнення [5].

Вияткова історико-культурна цінність та унікальність величезного фонду періодичних та продовжуваних видань, що зберігається в Держархіві друку зумовлює необхідність їхнього вивчення, збереження та залучення до наукового обігу, бо на сторінках періодичної преси найповніше відображається життя в усіх його проявах.

Список використаної літератури

1. *Про обов'язковий примірник документів* // Законодавство — бібліотекам України: Довід. вид. — К., 2000. — С. 110—115.
2. *Особливості вивчення фонду періодичних та продовжуваних видань у науковій бібліотеці: Метод. поради* / Харк. держ. наук. б-ка ім. В.Г.Короленка; Уклад. Г.М.Єрофєєва. — Х., 1999. — 33 с.
3. *Коваль Т., Туровська Л.* Інформаційний потенціал журнальних видань України в системі обслуговування бібліотек (на прикладі залу періодичних видань Нац. б-ки України ім. В.І.Вернадського) // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В.І.Вернадського. — 2001. — Вип. 6. — С. 66—69.
4. *Новікова Г., Скобець І., Суббота А.* До проблем збереження документних фондів: (За матеріалами конф. "Українське архівознавство, історія, сучасний стан та перспективи") // Бібл. вісн. — № 5. — С. 30—32.
5. *Бернат А.* Архіви, бібліотеки і музеї — інститути суспільної пам'яті // Арх. України. — № 4—6. — С. 37—44.